

جان‌نثار فجر

سیدمهدی فاطمی، شهید روزهای پیروزی انقلاب اسلامی است که یکم فروردین‌ماه سال ۱۳۴۰ در تهران به دنیا آمد. سیدمهدی اهل مسجد و نماز بود. بیشتر روزهای تابستان بعد از فراغت از کار در نانوائی به مسجد رسول اکرم (ص) می‌رفت و ساعت‌ها به عبادت و یادگیری علوم قرآنی و حدیث می‌پرداخت. گاهی هم که فرصتی کوتاه پیدا می‌کرد به بچه‌های محله در تعمیر دوچرخه و موتورهایشان کمک می‌کرد.

خبر فاجعه

یاقعلی ولی الله

برادری

بدون پیوند خونی

با همه مشغولیت‌های کاری و زندگی، روزی نیست که از هم سوراغ نگیرند. وقتی هم کنار هم هستند، آنقدر صمیمی‌اند و طوری رفتار می‌کنند که گویا برادر خوبی‌اند. اما اینطور نیست. سیدمحمدعلی رضاعی و مهدی دهقان، بچه محله‌هایی هستند که در جریان ماجرای روابطشان با هم بیشتر شد و همدیگر را برادر صدا می‌کردند و پس از آن تصمیم گرفتند سال ۱۳۹۶ با هم عقد برادری بخوانند.

- تجربه شیرین**

سید محمد رضاعی، امام جماعت مسجد قمرینی‌شاه(ع) است و در سال‌ها فعالیت و سخنرانی‌هایش به موضوع برادری و عقد اخوت تأکید کرده و حتی برای افراد زیادی در رده‌های سنی مختلف و بیشتر از ۳۰ساله‌ها این عقد را خوانده است. تا اینکه سال ۱۳۹۶، خودش جوانی بزرگ‌تر از خود و یکی از هم‌محله‌ای‌هایش پیمان برادری بست و این موضوع برایش همچنان انگیزه‌تر شد، چون پیش از آن هم برادری نداشت تا شیرینی‌اش را بچشد. او می‌گوید: «در سوره حجرات، مؤمنان برادر هم خوانده شده‌اند و این فلسفه دوستی، مهر و محبت در جامعه ایجاد می‌کند. ماجرای من و برادرم مهدی هم همینطور بود. یاد هست آن سال تهنیتی به پدر برادرم مهدی زده بودند. من پشت آنها در آمدم و در این میان حرف و حدیث‌هایی در دست شد. پس از آن ماجرا مهدی گفت که مثل برادر در کنارم بودی و همانجا تصمیم گرفتیم عقد اخوت بخوانیم.»

- شبهات‌های اخلاقی و رفتاری**

عقد اخوت میان مهدی دهقان و سیدمحمد رضاعی باعث شد تا ارتباطات خانوادگی آنها بیشتر شود و این ۲ برادر با همه مسئولیت‌هایی که دارند، در مناسبت‌های مختلف از عیدفطر تا جشن و عزاداری کنار هم حاضر می‌شوند. حتی سال ۱۳۹۸ وقتی برادر خونی مهدی دهقان فوت کرد، سیدمحمد رضاعی بیشتر به او نزدیک شد و رابطه‌های برادرانه‌شان گسترش یافت. رضاعی به یاد می‌آورد: «گرچه بین من و برادر مهدی پیوند خونی وجود ندارد و او چند سالی از من بزرگ‌تر است اما از نظر اخلاقی و رفتاری به هم خیلی شبیه هستیم. تا جایی که بعضی‌ها فکر می‌کنند ما برادر واقعی هستیم.»

سیدمهدی فاطمی، شهید روزهای پیروزی انقلاب اسلامی است که یکم فروردین‌ماه سال ۱۳۴۰ در تهران به دنیا آمد. سیدمهدی اهل مسجد و نماز بود. بیشتر روزهای تابستان بعد از فراغت از کار در نانوائی به مسجد رسول اکرم (ص) می‌رفت و ساعت‌ها به عبادت و یادگیری علوم قرآنی و حدیث می‌پرداخت. گاهی هم که فرصتی کوتاه پیدا می‌کرد به بچه‌های محله در تعمیر دوچرخه و موتورهایشان کمک می‌کرد.

پرونده ویژه عید غدیر خم

مریم باقریور

«برای خدا با تو برادری و صفا(بگویی) می‌ورزم. دستم را در دستت قرار می‌دم و در پیشگاه خدا، فرشتگان، کتاب‌ها و فرستادگان او عهد می‌کنم که اگر از اهل بهشت و شفاعت باشم و اجاز و ورود به بهشت را یابم، بدون تو وارد بهشت نشوم.» این متن فارسی عقد اخوت است که از گذشته‌های دور در میان مسلمانان به‌ویژه شب عید غدیر خم و روز عید خوانده می‌شود و بر اساس آفر پیمان برادری می‌بندند. اما این عقد از چه زمانی مرسوم شد و در طهران قدیم و امروز چه جایگاهی دارد؟ در این باره دکتر «رضاصفری»، استاد حوزه و دانشگاه و مسئول علمی و پژوهشی مرکز شیعه‌شناسی الهادی به سؤال‌هایمان پاسخ می‌دهد.

چرا عقد اخوت؟

پس از هجرت پیامبر (ص) از مکه به مدینه، از ساکنان مدینه به عنوان انصار نام برده شد، اما در این میان عده‌ای هم بودند که از مکه مهاجرت کردند بدون اینکه وسیله‌ای با خود به همراه داشته باشند؛ بنابراین مهاجران، فقیر و تنگدست بودند. پیامبر برای از بین بردن این فاصله طبقاتی بین انصار و مهاجرین، پیمان عقد اخوت را قرائت کردند تا در اموال و ثروت شریک هم باشند. در همان مجلس عقد اخوت، امام علی(ع) هم گفتند آیا از میان انصار و مهاجرین برای من هم برادری انتخاب کرد‌ه‌اید که پیامبر اکرم (ص) در پاسخ فرمودند: تو، برادر من در دنیا و آخرت هستی و میان خودشان و حضرت علی(ع) عقد اخوت بستند.

اخوت یعنی چه؟

اخوت به معنای برادری است و عقد اخوت یا صیغه اخوت، پیوندی است که بین ۲ نفر بسته می‌شود و آداب و بزه خودش را دارد. عقد اخوت می‌تواند ۲ رفیق را که هیچ پیوند خونی با یکدیگر ندارند، تبدیل به ۲ برادر کند؛ یعنی حقوقی را بر گردن هر دو طرف بگذارد و رفاقتشان را برای همیشه در صفحه زندگی‌شان ثبت کند. ۲ نفری که از نظر عقیده و ایمان نزدیک هستند و تصور می‌کنند که می‌توانند این رفاقت را سال‌ها ادامه دهند، می‌توانند سراغ این پیوند بروند. همانطور که از صدر اسلام تاکنون بوده و در کشور ما هم هر سال مواردی از آن دیده می‌شود.

عقد اخوت در تهران چگونه است؟

گزاره‌های تاریخی محدودیت جغرافیایی ندارد؛ بنابراین عقد اخوت تنها شامل تهران نمی‌شود، اما بر اساس منابع تاریخی، پیمان برادری بیشتر در مساجد بسته می‌شده و در تهران هم روایت‌های مختلفی از عقد اخوت‌ها نقل شده است؛ به عنوان مثال شخصیت‌هایی بودند که مردم از آنها به نام لوتی نام می‌بردند. این گروه به عیاران هم شهرت داشتند. کمک‌حال مردم فقیر و کم‌برخوردار بودند و آنقدر هوای هم را داشتند که گاه پیمان برادری می‌بستند. بر اساس گزارش‌های مختلف، تعداد این افراد هم کم نبود و بیشتر شان در روز عید غدیر در مساجد و تکیا جمع می‌شدند و با هم عقد اخوت می‌بستند. همین موضوع باعث می‌شد محبت و مودت بیشتری میان آنها شکل بگیرد. چون هر چه نزدیک‌تری انسان‌ها به یکدیگر بیشتر باشد، مشکلات بین آنها کمتر می‌شود. آن زمان هم وضعیت همین‌طور بود.

بانوان چه نقشی داشتند؟

شاید از معنای ظاهری پیوند اخوت و برادری تصور شود که این موضوع تنها به مردان اختصاص دارد، در حالی که معنای عقد اخوت این نیست که فقط آقایان می‌توانند میان خودشان این عقد را جاری کنند. اخوت، اصطلاحاً پیوند ایمانی و محبت آمیزی است که بانوان هم می‌توانند از آن بهره‌مند شوند و دست در دست خانم‌های دیگری که از تباط نزدیک‌ی با آنها دارند، عقد را بخوانند. این عقد در تهران قدیم و اکنون هم در مساجد انجام می‌شود. البته در گذشته بیشتر مساجد و تکیای شناخته شده، محل خواندن عقد اخوت بود که بیشتر شان در مرکز شهر و محدوده جنوبی قرار داشتند، اما این روزها در خیلی از مساجد شهر عقد اخوت خوانده می‌شود.

سیدمهدی، معتقد بود حالا که او را اولاد پیغمبر خطاب می‌کنند بهتر است رفتار و گفتاری داشته باشد در شان همین ویژگی خاص. طولی نکشید که به جریان‌های سیاسی و مذهبی منتهی به حضور در فعالیت‌های انقلابی گرایش یافت و در مسیر آن قدم برداشت. او ۱۱۲ تا ۱۳۷ هنگام شرکت در تظاهرات علیه رژیم شاهنشاهی و بر اثر اصابت گلوله به سرش به شهادت رسید. سیدی که از آن روز در بهشت‌زهر(اس) آرامیده است.

شهید سیدمجید رضایی ۱۸ خردادماه سال ۱۳۴۵در تهران متولد شد. سیدمجید به نوجوان سید جنوب‌شهری در بین رزمندگان مشهور بود. نوجوانی مهربان و باخفا که مادرش آرزوی دامادی‌اش را داشت و در یکی از خاطرات خود، این چنین نقل کرده: «شب‌ی که سیدمجید برای آخرین بار به مرخصی آمده بود، دی‌ماه بود و برف سنگینی می‌بارید.

وقتی نگاهش کردم، روی سرش پُر از دانه‌های برف بود. به او گفتم، انگار نقل

دامادی روی سرت ریخته‌اند.»

سیدمجید، دانش آموز دوم راهنمایی بود که به‌عنوان بسیجی در جبهه حضور یافت. این شهید گر آنقدر ۲۱ بهمن‌ماه سال ۱۳۶۱در پاسگاه رشید فکه توسط نیروهای عراقی بر اثر اصابت ترکش به شهادت رسید. پیکر این شهید سادات را در گلزار شهدای روستای جعفرآباد یکی از روستاهای اطراف شهرستان ورآمین به خاک سپردند.

۵

ضروریات عقد اخوت کدامند؟

۱. این عقد، تعهداتی مانند ارث و محرمیت افراد وابسته به هر دو طرف ایجاد نمی‌کند؛ بنابراین، این افراد از هم ارث نمی‌برند و رابطه محرمیت میان وابستگان آنها ایجاد نمی‌شود.

۲. این عقد، فقط میان دو مرد یا دو زن بسته می‌شود و هیچ‌وز مردی نمی‌توانند این عقد را بین خود جاری کنند و خواهر و برادر شوند.

۳. لازم نیست صیغه عقد اخوت حتماً به عربی خوانده شود، بلکه اگر آن را به فارسی یا زبان دیگری هم جاری کنند، صحیح است، اما باید الفاظی را سه‌کار برند که معنی این عقد را برساند.

۴. اگر دو خانم، بخواهند با هم عقد خواهری برقرار کنند، در صورت خواندن عقد به عربی، باید ضمیرهای مذکر را تبدیل به ضمیرهای مؤنث کنند.

۵. مضمون این عقد رعایت برخی امور معنوی نسبت به یکدیگر در دنیا و پس از مرگ است؛ مثلاً برادران متعهد می‌شوند که در دنیا همدیگر را از دعا، دیدن و بازدید فراموش نکنند و در آخرت هم اگر از اهل نجات و شفاعت باشند، همدیگر را شفاعت کنند.

۶. شیوه برقراری عقد هم به این صورت است که ۲ برادر یا ۲ خواهر دست راست خود را به هم می‌دهند و یکی از آنان صیغه عقد اخوت را می‌خواند و دیگری مفاد آن را قبول می‌کند.

اخوت از چه دورانی بیشتر رواج یافت؟

وقتی دو طرف با یکدیگر عقد اخوت می‌خوانند، همه حقوق برادران خوئی را بر یکدیگر می‌بخشند و تنها ۳ حق شفاعت از هم در روز قیامت، فراموش نکردن دیگری در دعا کردن و دیدار و زیارت یکدیگر را بر گردن هم باقی می‌گذارند. این موارد از گذشته تاکنون در تهران بوده است و اما پس از آن کمتر شد تا اینکه با پیروزی انقلاب اسلامی این سنت احیا و اکنون با وجود گرایش مردم به مدرنیته هنوز هم افرادی را می‌بینیم که به این سنت اهمیت می‌دهند و دست در دست هم صیغه برادری می‌خوانند.

این پیمان، تأثیر اجتماعی دارد؟

مهربانی، تعهد، کمک به یکدیگر و هر آنچه برای یک اجتماع زنده و مهربان لازم است، در عقد اخوت برعهده دو طرف قرار می‌گیرد. نزدیک مسلمانان به یکدیگر، حتی باعث اقدامات مناقفان علیه مسلمانان هم شده است، زیرا هر چه همبستگی میان مسلمانان بیشتر باشد، منافع مناقف بیش از پیش دچار مشکل خواهد شد؛ به عنوان مثال در دوره جنگ تحمیلی ایران، عقد اخوت بین رزمندگان باب شده و بسیاری در همین تهران و پیش از اعزام با هم عقد اخوت می‌بستند. این کار باعث می‌شد تا آنها صمیمی و برادرانه در دفاع از میهن بپردازند و صیغه برادری بیش از پیش آنها را به هم نزدیک می‌کرد.

لبخند به عشق علی‌ع

فرقی نمی‌کنند ساکن غرب تهران باشند یا شرق، شمال و جنوب. در همه محدوده‌های پایتخت مساجدی هستند که همزمان با عید غدیر خم، میزبان افرادی باشند که خواستار عقد برادری‌اند. عقد اخوت در اکثر مساجد توسط امامان جماعت خوانده می‌شود و حتی از آن استقبال می‌کنند. در همین زمینه هم پوش‌های مختلفی در سال‌های گوناگون اجرا شده است؛ به‌عنوان مثال سال گذشته پوش «به عشق علی(ع) لبخند می‌زنیم» با محوریت عقد اخوت راه افتاد. این پوش با اهداف ترویج فرهنگ عقد اخوت (برادری) در میان مسلمانان، معرفی عید سعید غدیر به عنوان عید الله‌اکبر و عید لبخند و برادری ایجاد و از همه مردم دعوت شد در آن شرکت کنند. برخی از فرهنگسراها مانند اندیشه و مراکز فرهنگی هم در این زمینه برنامه‌هایی را برگزار کرده‌اند.

عقد برادری استاد و شاگرد

عقد اخوت تنها بین مردم عادی نیست و چهره‌های شناخته شده این ردار هم پیشگام بوده‌اند. از جمله این افراد می‌توان به عقد برادری مرحوم آیت‌الله ابوالقاسم خراسی و حجت‌الاسلام کاظم صدیقی اشاره کرد. این کار در روز ۱۲ تا ۱۳ ماه سال ۱۳۹۰ و همزمان با عید غدیر خم انجام شد و به نوعی برادری میان استاد و شاگرد بود. چون حجت‌الاسلام صدیقی شاکرد آیت‌الله خراسی در درس مقدمت حوزه به شمار می‌آید در آن ایام عقد اخوت این چهره حاوی پیام بلندی برای احاد جامعه و به‌ویژه خواص و سیاستمداران بود تا با الگو گرفتن از این اقدام، در ایجاد رابطه دوستی عمیق و برادری پیشگام شوند. البته حجت‌الاسلام صدیقی در خطبه‌های نماز جمعه هم مردم را به اخیاری سنت عقد اخوت و بستن پیمان برادری در عید بزرگ تشویق کرده بودند.

عقد فرزندان شهدا در بهشت زهرا س

که‌به‌هم پیمان برادری بستند. البته این روند همچنان ادامه داشته و در دوره‌های علی خسروآبادی، فرزندان شهید خسروآبادی با فرزندان شهید محمود صاری عقد اخوت بسته‌اند. شاه‌آبادی می‌گوید: «این برادری حاوی پیامی از خانواده شهدا برای همه جوانان و عموم جامعه است که در سایه‌سار ولایت، برای پاسداری از خون شهدا و ساختن کشور امیرالمومنین علی(ع) پشتیبان هم باشند»

گسترش ارتباطات

بر اساس موارد مطرح شده در گفتاتح الجنان، وقتی دو طرف با یکدیگر عقد اخوت می‌خوانند، همه حق‌های برادران خوئی را بر یکدیگر می‌بخشند و تنها ۳ حق شفاعت از هم در روز قیامت، فراموش نکردن دیگری در دعا کردن و دیدار و زیارت یکدیگر بر گردن یکدیگر باقی می‌گذارند. حجت‌الاسلام خداداد حسینی می‌گوید: «وقتی پیمان برادری بین آ فرد بسته می‌شود، ارتباطات آنها گسترش پیدا می‌کند و این موضوع به خانواده‌هایشان هم کشیده می‌شود. مثلاً وقتی پدر بزرگ مرحوم سیدعلی حسینی با مرحوم میزبان پیمان برادری بستند، ۲ خانواده به هم نزدیک شدند تا جایی که در گذر زمان در غم و شادی‌ها شریک بودند و حتی زمینه‌ساز ازدواج‌هایی هم شد.»

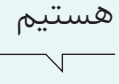
- به شفاعت ضامن آهو**

ماجرای پیمان برادری مرحوم حسینی و مرحوم میزبان هم شیندنی است: «پدر بزرگم و مرحوم میزبان در روستای گوش مشهد زندگی می‌کردند. با هم آشنا بودند اما در جریان سفری به آستان امام‌رضاع) دوستی‌شان بیشتر شد و در حرم امام رضاع) عقد اخوت بستند. پس از بازگشت ارتباط‌ها بیشتر شد. ۲ برادر در زمین‌های همدیگر کار می‌کردند. در عزاداری‌ها و جشن‌ها با هم بودند و اعضای خانواده هم به خانه‌های هم می‌رفتند. پس از آن گرچه هر یک از فرزندان پدر بزرگم و برادر خوانده‌اش به شهری مهاجرت کردند اما این ارتباطات ادامه دار ماند. تا جایی که وقتی من و آقای میزبان، از مادر باغ‌شان پذیرایی می‌کنند یا در دوره‌ای که ساکن قم بودم، خانواده‌نوها و نتیجه‌های آقای میزبان هر وقت برای زیارت می‌قم می‌آمدند ما از آنها میزبانی می‌کردیم و حس می‌کنیم که آنها عضوی از خانواده واقعی خودمان هستند.»

- ویژه‌نامه روز هفتم

- ۱۵ تیر ۱۴۰۲
- شماره ۸

بر آن عهد که بستیم، هستیم

«پدر بزرگم حدود یک قرن پیش با یکی از اهالی روستا پیمان برادری بست. حالا با گذشت سال‌ها پدر بزرگم و برادر خوانده‌اش در قید حیات نیستند اما پیمان‌شان ماندگار شده و نوه‌ها و نتیجه‌های ۲ خانواده همچنان با هم در مراده‌اند. چون عقد اخوت ریشه‌ای عمیق دارد.» اینها را سیدمحمد خداداد حسینی از میلفان دینی و امام جماعت مسجد جعفری تهران تعریف می‌کند و در عید غدیر یکی از تأکیدهایش عقد اخوت است. چون تا ثبات میثتش را در خانواده دیده است.